

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת ויקהל

[פרק לה]

א. כלו יקר . פרק לה פסוק

וא ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו'. פרש רש"י, למחרת יום כפור וכו'. ובפרשת יתרו כתיב "ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם" (שמות יח, ג), ופרש רש"י שם כי זה היה למחרת יום כפורים. ונראה לי, שידוע שהקהל זה היה להודיע להם מצות המשכן והנדבה כמו שיתבאר בסמוך, והיה משה הושש פן יתנדב אחד מהם למשכן דבר שאינו שלו, והוא חושב כי הוא תופסו בדיו, וזה לא יתכן לבנות הבית הגדול והקדוש הנה מן הגזל, ומקום המשפט שמה הרשע, על בן הכרזי משה תחלה: מי בעל דברים יגש אלי למשפט, באפן שכל העם על מקומו יבוא בשלום, ונודע לכל אחר מה שהוא שלו או אינו שלו על ידי שהיה הן ביניהם, ואז היה מודיעם ענין הנדבה לאמר: "קחו מאתכם תרומה לה'", ו"מאתכם" הינו משלכם ולא משל חברכם, דאם לא בן "מאתכם" מיתר, ואף על פי שבלי ספק לא היה יכול לשפט את כל העם ביום אחד, ואפלו באותו יום לא היה שופט כל היום, כי אף על פי שנאמר: "מבקר עד ערב" (שם יח, ג), הינו כפרוש רש"י, שכל הדין דין אמת לאמתו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר: "ויהי ערב ויהי בקר" (בראשית א, ה). דאם לא בן, אימתי הודיעם מעשה המשכן? מפל מקום, גם הנדבה לא נשלמה ביום אחד, ואולי היה מודיעם שכל דבר ששנים חלוקים עליו שלא יתנום נדבה, עד כי יתברר תחלה הדין עם מי.

ועל צד הרמז נאמר שהקהל זה היה לתנוף השלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואחר שרצה להודיעם מעשה המשכן, שיהיו כלם שתפים בו, דומה כאלו הושיב את כלם במדור אחד, ועל בן הקרן להקהילם תחלה, שיהיו באגדה אחת, ועל בן פרש רש"י שהיה זה למחרת יום כפור, לפי שכל התניות היו במחלקת ותרעומות, חוץ מן התניה שקדם מסן תורה, שנאמר: "ויחן שם ישראל" וגו' (שמות יט, ב), ואם בן איך אפשר להקהילם בזמן שהם מחלקים ואין דעתם שנה ואיו זמן מוכן, לנה מצא משה להקהילם כרצונו, הרי אומר זה למחרת יום כפור, כי ביום כפור השלום מתוך ביניהם, ובעצם היום ההוא כלם באגדה אחת, על בן היה בנקהל להקהילם ביום המחרת כל זמן ששלום האתמול קיים; אבל אם יום או יומים יעמד, אז לא יוקם השלום, כי כבר נתפרדה התבילה, וכל איש לדרפו פונה, וכדי שלא יתנגד אל השלום דברי ריבות שביניהם בעסק ממון שבין איש לחברו, כי אין לשלום של יום כפור עסק בזה, על בן ישב משה גם לשפט בעצם היום ההוא, כדי שמכל צד יהיה שלום ביניהם, ואז יהיו ראויין לדור במדור אחד, דהינו המשכן המשתף לכלם, ואחר שנעשו לאחדים על ידי המשכן המצורפם, מאז מצינו כמה פעמים שהקהילם משה, אף על פי שלא היה ממחרת יום כפור, וכל שכן למה שכתב בעקדה דרך מליצה על פסוק "לא תבערו אש" וגו', שלא יציתו אש המחלקת ביום השבת, שגורפים המה ממלאכה, ויש לחוש ביותר אז לאש המחלקת מחלקת בתוך הדברים בטלים, אם בן יפה אמר "ויקהל", שהקהילם להיות באגדה אחת על

ויקהל

1. פרשנו מחפש ניומוך לאוצר התכנסות זאת, מהו?
2. למה דוקא לאמרת יום השיטור?
3. למה אחרי יום השיטה לאמסב?
4. איך פרשנו פותר את צנין הספקות בקשר לבעלות על רכוש?
5. למה המסכן צריך להיות דוקא "מפלט"?
6. קטע הפני מראש פרשנו על ניומוך נוסף, מהו?
7. מהי מליצתו של בעל העקדה על: "לא תפצרו אש"...

* * *

ב. רש"ר הירש .

פרק לה' פסוק ג':

אם חרש, זרע וקצר בשבת בשגגה, חייב להביא חטאת לכל סוגי מלאכה. זאת אומרת שלוש חטאות. דבר זה נקרא "חילוק מלאכות בשבת", ויש בכך הבדל אופייני בין שבת ויו"ט טוב לגבי איסור מלאכה: יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב (מכות כא ע"ב). איסור מלאכה ביום טוב אינו אלא מסקנה ממושג ה"מועד": עבודת ה', שאלה קורא אותנו המועד, מונעת את "מלאכת עבודה". הרי זה מושג כולל, שכל מלאכה פוגמת בו במידה שווה. לעומת זאת, שביתת מלאכה בשבת היא ההוראה, שהי' הוא שהעניק לאדם את כוח השליטה בעולם הגשמי, ושאינו לאדם לנהוג בשליטה זו אלא כעובד ה'. הוראה זו מתבטאת בנפרד לגבי כל סוג וסוג מכוונות השליטה הזאת. אין השבת מתחללת ביחס למרכיבים השונים של העולם הגשמי, אלא ביחס לסוגי המלאכות. למשל, אם אדם עושה במלאכת הקצירה בתבואה, בגפן ובפירות האילן, אינו מביא אלא חטאת אחת; ואילו אם הוא עושה שלוש מלאכות כשדה התבואה — זרע, קוצר ומלקט — הריהו חייב שלוש חטאות. מכאן שעלינו להבין את מושג השבת — לא כשיעבוד העולם הגשמי לה, אלא כהשתעבדות האדם לה' ביחס אל עולמו הגשמי.

(ג) לא תבערו אש וגוי, הבערת אש אינה לכאורה פעולה יוצרת אלא פעולה הרסנית. מאידך, דחיקת היצאת האש המלאכותית היא הכוח המביא ומבטיח לאדם את שלטונו האמיתי על העולם הגשמי. רק עליידי האש עושה לו האדם את כלל מלאכתו וחודר אל תוך תוכנם של החומרים, מפרידם ומעצבם. לפיכך אנחנו מבינים, מדוע הוציא הכתוב את הבערה, כסוג של מלאכה, מכל שאר אבות המלאכות. לפי דעת אחת (שבת ע ע"א) "הבערה ללאו יצאה", כלומר הבערה אינה אלא "לאו", ואינה כלולה בין שאר המלאכות שלפי דברי הפסוק הקודם עונשם מיתה. לפי דעה אחרת (שם), שנתקבלה להלכה, "הבערה לחלק יצאה", כלומר הבערה היא דוגמה לכל שאר המלאכות, בהתאם לאחת המידות שהתורה גורשת בהן: "דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא". פירושו של דבר שעל כל איסור המלאכה בשבת חל הדין, שעליו כבר רמז פסוק א — "אלה הדברים וגו'": שמירת השבת נפגעת בנפרד עליידי כל אחת מן המלאכות האסורות, וכתוצאה מכך חייב אדם להביא חטאת לכפרתו במספר המלאכות האסורות שעשה בשגגה, כך, למשל,

שאלות

1. פרשנו מדוע באופן מצנין את ההקשר באש, התוכף להסתייג?
2. מה ההקדף העקרוני והמצוי בין שבת ליום טוב?
3. שבת מלאכה בשבת מה היא באה ללמדנו?
4. מתי ואיך מחוייב הצורך על מלאכות בשבת?
5. מהו מושג השבת לדעתו?

* * *

ג. באור יש"ר.

פרק לה' פסוקים ג', ד', יא', יב':

(ג) לא תבערו אש. בעבור שנאמר נחג המזות לא תעשה מלאכה (דברים ט"ז ח'), ואין אוכל בכללו, אמר עתה בשבת לא תבערו אש לחפות לחם ולבשל בשר, ולדעת ר"ז במדרש, האפיייה והביישול כבר נאסר להם כמה שאמר את אשר תאפו אפו וגו' (לעיל ט"ז כ"ג), ובא לאסור כאן הדלקת הנר, הטמנת החמין, ולעשות מדורה בשבת, ולפי שלא אמר הכתוב כל המנעיר אש יומת כמו בשאר מלאכות, דרשו בו חז"ל שילאה הבערה להקל להיות בלאו לחוד, וי"א שילאה לחלק, שיחייב העובר על כל מלאכה ומלאכה בפני עצמה: (ד) ויאמר. עתה החל לפרש לכל העדה מה שזוהו השם: אשר צוה ה'. לי לאמר לכם, כמו שאמר אח"כ קחו מאתכם וגו', שהם דברי משה אל העם, לא דברי ה' אל משה: (ה) קחה. לשון לקיחה ממש, שתקחו ותפרשו מאת אשר אתכם תרומה לתת לכבוד ה': נדיב לבו. כל נדיב לב מה שידבנו לבו: יביאה את תרומת ה'.

תרומת ה', חבל יכנה ואח"כ יפרש, וכן ותפתח ותרחבו את הילד (לעיל כ"ו), והנה כבר ביארנו נדבת המשכן ומלאכתו ומלאכת כליו ובגדי הקדש למעלה במקום לוחתם: (יא) את המושבן. ספר עתה אל כל העדה דרך כלל את המלאכה אשר זוהי ה', להודיע להם כי המלאכה גדולה וזריכה נדבה רבה, ולכן בל צה"ל הידיעה, כאומר את המשכן ואת הכלים אשר נגיד לחכמים העושים בפרטם ובשעורם. והנה יריעות התחונות הנראות בתוכו עם החלל שתחיהן, נקרא משכן, ואין הקרשים והעמודים בכלל: את אהלו. הוא חבל יריעות עוים העשוי לגג, שהוא לצד נקרא חבל, ועורות החילים והתחשים נקראו מכסה: (יב) פרכת המסך. פרוכת המחילה, כל דבר המגין בין מלמעלה בין מלמטה קרוי מסך ומסך:

ויקהל

1. איך פרשנו מפאר את פסוק ט'?
2. מה הוא מחדש פירושו לפסוק ד'?
3. אינה קושי לשנוי-דקדוקי מתבאר על ידי מילואו לפסוק ה'?
4. למה נאמר: "המשכן" מהא הידיעה?
5. אולם, מכסה, מסך, איך הוא מסביר מושגים אלה?

* * *

ד. אור החיים.

פרק לה' פסוק

רוחו ולא אמר איש כי אינו חשוב בערך הראשון, וממוצא דבר אמה יודע כי לא היו בכל המתנדבים אלא ב' הדוגות וב' לשבח ששדכו בלבם ולא עשו הדבר בחסרון רצון הלב אלא שאחד גדול מתברו, ולזה דקדק לומר הביאו את תרומת ה' לרמז לבחינה הנעלמת שרמז באומרו (פסוק ה') יביאה את תרומת ה' וכמו שפרשנו שם שיכון אל המשקל ודבר זה עקרו בנדבת הלב והנה הוא: וְיָקֵץ עֲבֹדָתוֹ וְגו'. יודיע הכתוב כי כל צרכי המשקן פרוש כל הי"ג דברים שצריכין למשקן וכו' באו בעצמן בנדבה ולא הצרכו לקנות דבר מהם בכסף וזהב המוכא בתרומה והכו':

כא) ויבאו כל איש ישראל אשר נשאו וגו'. פרוש אומר נשאו לבו ונדבה וגו', דע כי יש שתי הדוגות במתנדבים, הא' הוא המתנדב ברצון נפשו כפי יכלתו וערך ממונו, ולזה יקרא נדבה רוחו לשלל שאינו עושה הדבר כמו צער בנפשו, והב' הוא המתנדב יותר מיכלתו מגדל טוביות לבו, ולזה יקרא נשאו לבו פרוש שהלב מנשאהו ומעריכו בערך עשיר יותר ממה שהוא לתת דבר נקו, ולזה אמר כי בישאל נמצאו ב' סוגים הנזכרים, ופתח במעלה שבשניהם ואמר כל איש אשר נשאו לבו, ודקדק לומר תבת איש לשון חשיבות, ונגדר הב' אמר וכל אשר נדבה

אגדות

1. על אינה קשים בפסוק בונה פרשנו את דבריו?
2. תדיר את שני סוגי המתנדבים.
3. מהו "המושג" שציקרו בנדבת הא"י?
4. מהו חידושו בקטע האחרון?

* * *

ה. רמב"ן.

פרק לה' פסוק כא':

כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו. על החכמים "העושים במלאכה". יאמר כן כי לא מצינו על המתנדבים נשיאות לב, אבל יזכיר בהם נדיבות, וטעם אשר נשאו לבו, לקרבה אל המלאכה כי לא היה בהם שלמד * את המלאכות האלה ממלמד או מי שאימן * בהן ידיו כלל אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' * לבא לפני משה לאמר לו, אני אעשה כל אשר אדני דובר * * * וכבר הזכרתי זה בסדר * האחר, והנה אמר שבאו לפני משה כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה וכל אשר נדבו רוחו אותו הביאו התרומה והנה משה אמר לכולם כי קרא ה' בשם בצלאל ואהליאב, ואחריו כן קרא לחם משה ואל כל חכם לב שיבואו לפניו ונתן להם הנדבה:

אגדות

1. מה מטריד את פרשנו כאן בפסוקנו?
2. מהי הדרך לנשיאות לב ולמה דוקא "העושים במלאכה" נכונו בתכונה זו?
3. למה לו להכיר שלא היו צלפי מלאכה מאומנים ומקצועיים?
4. בצטט מה ההבדל בין: "נשאו לבו" לבין "נדבה רוחו"?

* * *